

Obojživelníci – symboly jara i ochrany přírody

Začátek jarního období je spojen se začátkem rozmnožování obojživelníků. Na Českomoravské vrchovině se v současnosti vyskytuje 14 druhů obojživelníků, z nichž na Přibyslavsku jich žije devět. Období jejich rozmnožování v podmínkách Vysočiny obvykle začíná na přelomu března a dubna, většinou až po roztání sněhu a rozmrznutí vodních ploch, když noční teploty jsou již delší dobu nad bodem mrazu. Jako první se vydávají k vodě – místu rozmnožování – skokani štíhlí, skokani hnědí, ropuchy obecné, skokani ostroňoví a část blatnic skvrnitých. Všechny tyto druhy se hned začínají ve vodě pářit a klást vajíčka. Celkem brzo zjara se ve vodě objevují také čolci (obecní, horští a velcí), ale ti se rozmnožovat začnou později. Již brzy zjara se probouzejí i další druhy, třeba skokani zelení či krátkonozi, vyhřívají se na březích vodních ploch, ale období jejich rozmnožování je ještě poměrně daleko.

Od třetí dekády dubna se rozmnožuje většina druhů obojživelníků Vysočiny. Páří se rosničky, blatnice, čolci, ropuchy zelené a kuňky obecné. Samice velmi vzácného mloka skvrnitého kladou larvy do potůčků. Až v průběhu května dochází k rozmnožování tzv. zelených skokanů. Jde o komplex tří příbuzných a

podobných druhů, skokana krátkonohého, zeleného a skřehotavého.

Rozmnožování žab provází rozmanitý zvukový doprovod. Každý druh má svůj speciální hlasový projev, který u některých druhů může připomínat i hlasy ptáků či hmyzu. Mezi žáby s nejsilnějšími hlasem patří paradoxně rosnička zelená, jedna z nejmenších našich žab a zároveň jediná naše žába se schopností pohybovat se v korunách stromů. U čolků je páření tiché, provází ho ale zajímavé svatební tance.

KDE ŽIJÍ?

Jak už z názvu této skupiny živočichů vyplývá, téměř všichni naši obojživelníci

Rosnička zelená, naše jediná stromová žába (foto: J. Maštera)

žijí ve dvou typech prostředí (živlů). Jde o vodu, kde dochází přednostně k párení a kladení vajíček, a pak o souš, kde jedinci žijí mimo období rozmnožování. Nejde většinou o souš v pravém slova smyslu, obojživelníci vesměs potřebují k životu vlhčí biotopy - např. louky, různé mokřady, lesy s bylinným podrostem, ale i zahrady, parky a jiná místa v lidských sídlech.

NEOBLÍBENÍ TVOROVÉ?

Na obojživelníky veřejnost často nahlíží jako na živočichy, kteří nemají v přírodě a životním prostředí lidí žádný význam, jsou oškliví a nezajímaví. Není to však pravda. O kráse některých našich obojživelníků nelze pochybovat - rosnička, čolek horský aj., u jiných lze krásu spatřit v detailech - oči ropuch a kuněk. Užitečnost obojživelníků je zřejmá a nezpochybnitelná. Většina obojživelníků obývá v období mimo své rozmnožování rozmanité biotopy v lidských sídlech

a množství různého škodlivého hmyzu, co v zahrádkách (zejména žáby) za většinu roku sporádají, je velké. Obojživelníci jsou velmi významným indikátorem kvality životního prostředí. Platí přibližně to, že čím více druhů obojživelníků se v určité oblasti vyskytuje, tím lepší příroda tam je.

JSOU ZAJÍMAVÍ?

V životě některých druhů našich obojživelníků se vyskytují i některé neobvyklé jevy. Například samci skokanů ostronosých se každé jaro při párení zbarvují buď celí nebo jen zčásti do tyrkysově modré barvy, která ale vytrvává velmi krátkou dobu, maximálně několik dní. Do modra se zbarvují i samci skokanů hnědých, ale ti mají většinou takto zbarveno jen hrdlo. Někteří jedinci blatnic skvrnitých jsou více či méně výrazně cítit po česneku. Ropuchy krátkonohé, které na Vysočině nežijí, mají tak krátké nohy, že neskáčou,

Samci skokana ostronosého, který se vzácně vyskytuje i na Přibyslavsku, jsou na jaře modří
(foto: J. Maštera)

ale běhají stejně jako myši. Kuňky, na první pohled nenápadné žabky vzhledu ropuchy, se po otočení na záda mění ve zcela jiného tvora, mají totiž výrazný oranžově-černý nebo žluto-černý vzor na bříše. A to není vše, zajímavostí je více. Pečlivým pozorováním může každý sám objevit další.

JEJICH OHROŽENÍ JE VELKÉ...

Obojživelníci jsou v naší současné krajině velmi ohroženi. Není to jen zavážením vodních ploch, znečištěním vod a vysokou intenzitou zemědělství, tak jak to bylo v dobách nedávno minulých. V dnešní době jsou největším nebezpečím zejména vysoké rybí obsádky, které konkuruje obojživelníkům v potravě, přímo žerou vajíčka a larvy obojživelníků a vlivem trvalého zákalu v rybníce znemožňují růst vodních rostlin, na které obojživelníci kladou svá vajíčka. V řadě případů dochází k zanedbání pravidelné péče o různé vodní plochy, a to vede často k tomu, že břehy tůní a rybníčků zcela zarostou dřevinami. Takové typy vodních biotopů nevyhovují skoro žádným druhům žab ani čolků. Ohrožení se netýká jen vodního prostředí, ale také tzv. suchozemských biotopů obojživelníků. Stále vysoká intenzita zemědělství, odvodňování mokrých luk, mokřadů i lesů, to jsou hlavní problémy pro obojživelníky. Obojživelníci mizí z krajiny také vlivem zanedbání pravidelné péče o mokřadní louky, které pak zcela zarostou lesem, nebo i cíleným zalesňováním mokřadů. V lesích Vysočiny převládají smrkové monokultury téměř bez bylinného podrostu, což obojživelníkům nevyhovuje. Postupující zástavba ve městech a vesnicích má často za následek vysoušení či úplné zničení mokřadních biotopů. V neposlední řadě je nutné zmínit zvyšující se hustotu silničního provozu, kterému padnou na Vysočině ročně

za oběť nejméně stovky, spíše však tisíce obojživelníků při jejich jarních tazích na místa rozmnožování.

V některých případech, většinou nechtěně, také dochází ke zničení míst, která obojživelníci využívají k zimování. Mohou to být na pohled hezká místa jako např. remízky v polích a loukách, ale i nevhledné hromady všeho možného (klestí, tráva, kompost, kameny, suť apod.). Protože většina druhů zimuje na souši, je pro ně dostatečná nabídka míst pro zimování velmi důležitá.

MŮŽEME JIM POMOCI?

Přejděme od toho všeho špatného co se kolem nás děje k důležitým otázkám, zda mohou všechny druhy obojživelníků dlouhodobě v této krajině přežít a zda jim můžeme pomoci. Odpověď na první otázkou není jednoduchá, ale pokud se začne ochrana obojživelníků řešit komplexněji než tomu bylo v minulosti, je velmi pravděpodobné, že je můžeme zachránit. Vědecké poznatky o této skupině živočichů se v posledních letech výrazně rozšířily a ochrana přírody už by pravděpodobně v současné době měla vědět, jak v ochraně obojživelníků efektivně postupovat. Spoustu negativních věcí uvedených výše lze změnit k lepšímu, nebo alespoň postupovat tak, aby negativní dopad na obojživelníky byl co nejmenší.

Každý jednotlivec může k ochraně a podpoře populací žab a čolků přispět. A to různými způsoby. Každý, kdo má k dispozici nějaký pozemek či pozemky, které jsou k tomu vhodné, může na nich vyhloubit tůň. Pro obojživelníky není podstatné, jakou velikost tůň má, ale zda v ní jsou výrazněji zastoupeny mělčiny do 40 cm hloubky, které mohou postupně zarůstat vodní vegetací. Důležité je, aby do tůní nebyly vysazovány ryby a nechovaly se na nich kachny. Budování tůní je

dobré vždy předem zkonzultovat s pracovníky ochrany přírody.

Namísto tůní mohou dobře posloužit i zahradní jezírka. Pokud mají alespoň trochu vhodné parametry a nebudou v nich trvale ryby, mohou se v nich obojživelníci rozmnožovat.

Z hlediska obojživelníků by měl být v krajině dostatek tůní a rybníků vhodných pro rozmnožování, a dále mozaika různých biotopů - pravidelně kosené louky, občas kosené louky, nekosené louky s občasnou probírkou dřevin, pole s různými plodinami, listnaté a smíšené lesy apod. Při péči o tzv. suchozemské biotopy obojživelníků je třeba na obojživelníky brát ohled, čili nekosit všechny louky příliš často a celé naráz, ponechávat hromádky dřeva z kácení k zetlení apod. Častým problémem současnosti je výstavba rybníků na všech zbytcích mokrých luk. Je třeba plánovat rybníky vždycky tak,

aby nejméně polovina stávajících luk či mokřadů zůstala zachována.

A co může dělat pro obojživelníky běžný občan, který nemá možnost hloubit tůně ani ovlivňovat stavbu rybníků či hospodaření v krajině? Stačí, když si bude všímávat věcí kolem sebe a upozorňovat na problémy. Pokud zjistíte větší úhyn žab na nějaké silnici, zavážení tůně či odvodnění mokřadů, je vždy potřebné se obrátit na pracovníky ochrany přírody, kteří by se měli pokusit o nápravu či řešení problému. Informování spoluobčanů o významu obojživelníků, jejich kráse, ohrožení a možnostech jak jim pomoci, to může mít významný přínos pro ochranu obojživelníků. Tito doposud přehlížení tvorové si totiž naši zvýšenou pozornost zaslouží.

Doporučené internetové odkazy

www.mokradys.wbs.cz

www.amphibia.webzdarma.cz

